

СОКОЛЁНОК

1/2017

январь – февраль

ЛАЧЫН

ДАГЪЫСТАН РЕСПУБЛИКАЙН КЪОНИ ВУЗЕЕ СА ЙАІХХЪЕ КЪЕККАН УШАХАРШЫН ЖУРНАЛ

2017 - Дагъыстанне Каспийн сен

2017 - ЪЭСЫН СЕН МУБАРАКДА ИХЪЕН !

2016-ъэсын сенид йыкьал аху. Ман сенид йыхъбышди таарыхеенче из дена деш адкын вод. Сен шас гьам югун, гьам писин ишбы кьалиъы таамыхъа. Хъудура шы мани писди ишбышылхъа хатI цыцIаъы, манбы йикIел гьиханыъы, гIал`югни ишбышылхъа сакIал гьаъас.

АIзизин йыхъбы! Умуд гьааъана ки, гьайни тезе сенийныд йыхъбышыс югун-югун хабарбы ал`лес. Хъулед сенна вод йишын миллет кьолна хъыхъайн. Гьар сен Диндийни гадигы-ле Закаталеехъа йаIхъ ачмышааъасди гьакIее гафбы ихъеейыд, мана проблем джаваб дена аахвана. Умуд гьааъана ки, гьайни тезе сенин шас шадна хабар аблесда.

Умуд гьааъана ки, тезе сенийка сана йишди журнални саIгьийфашбышее экиба – экиба ушахаршини хылеенче хъигъечIуйни ишбышка сана таныш вухъесынбы. Мактабни маIгьаIллимаршыке халтда хааиш водун ки, ушахааршын ишбы редакцийеехъа йаIххъыIл` гьеъэджын.

Шахъа журнал ыхъай гьала ишин сура вод. Журнал гьиваджес ыккан. Геоб халбни заIгьмаIтыка сана майданахъа хъигъечIуйни журналыс кумаг гьаъий гьар миллет, халкъ ыкканни йыхъийн бордж вод. Балабы шад гьавъий энке халдын сувааб ыхъайле гьайре, балабышыс ед`ни мизел` окIанас, хъаIдхъаIс гибхъына имкан гьивааджий дегье аIсил` йыхъийваала, ватанпарварийваала воб. Гьайни сен журнал ойкIананбышыле гьайре спонсораршеб шас хыл` авхъуна: Челябинскее ешемишехъени Мурадов АбуIалиб Вагьидни дихее, МаIгьаIчкъалеенче Бабаев Айдын КаIраIмни дихее, Ходжаев Алик Рамазанни дихее, Абдуллаев Байрам Сафарни дихее джуваббышка деш, ишика гьагуйн ки, манбы гьаIкIебаб аIлааIни тезе насылени кьайгъвее аахван инсанар воб ва балабышди мее хайирхагъ ишбы гьаъас гьаззирба воб.

Шы журнални редакцийейни коллективни дуоле журналыс хыл` авхъуйни ва чис абуне одкIунийни хайирхагъ инсанаршис, джони хабарбышыка, шечIбышыка сана йишин балабы шад гьавъийни шаир ва язычершис йишда миннатдарийваала агъмыш гьааъа, тезе сенее джанана сагъваала, йикIена шадваала аIрзу гьааъа.

АIзизин балабы! Шы Тезе сенее шоке халтда шеирбы, хабарбы, гьыIкааебы, цыцIаъийн шикыл`бы гозет гьаъа вод. Шос мани ишее угъурбы аIрзу гьаъа.

Цлгъечлуйн цледын сен

ЙаІххъыл` гъаъан сен, гъу писда хъады шас,
Гъу халтда гъуво вод дерд, хаджалат шас.
Миз итоотан манбы мед йикГел хъаъас,
КІаарын лека аччы гъу тарихеехъа.

Таарыхыс ахуда кІаарын хал ваке,
Ришхан гъаъа илякканкъвее яныке,
ГъабтІас мее кГел гъидийхан гъин дердбы шаке,
Лайыкъ дехъе аччес гъу таарыхеехъа.

Йыгъ-йыгъыле гъабтІий, гъабтІий халд хъыхъа,
Сих, талан оІлкайил` санаъалт ыхъа,
ГичІын халкъыс халмде иттюн някІ дехъа,
Лайыкъ дехъе аччес гъу таарыхеехъа.

Йыгъ-йыгъыле гыран кар хъехъе масса,
Пылнанкъвее гъааъа воб хусуси кІасса,
Дегъдаб ёхсул вухъа авхуна гъыІсса,
Лайыкъ дехъе аччес гъу таарыхеехъа.

Марказын чІакІынбы джони гъайее воб,
Йыгъыс иджлас гъаъа, югни кефее воб,
Кул` ле йишди къайгъее аахва джо деш воб,
Лайыкъ дехъе аччес гъу таарыхеехъа.

Марказын чІакІынбы вухъе уянмыш,
Гъаъас аІхе оІлкайн халкъ доланмыш,
Вахтал` хъеле джосхъа гъаъийн къазанмыш,
Разийда ахведжын шоле Цледын сен.

Йыхъбы, Цледын сен шос мубаркдахъен,
Илгъечлуйнчик` кул` ле акарда дехъен,
Дерд, хаджалат дена, геед шадда ихъен,
Таарыхыс лайыкъда, ичлуйн Цледын сен.

ЙикГеедын мурадбы шы быкыр гъаъас,
МугъуІббы, гъуІрмаІтбы аІрайл халд хъаъас,
Цедни сенее халтда къазынджбы гъаъас,
Илягъийке къиІсмаІт ихъен , Цледын сен.

ШЕДЫН СЕН

Кыйдим хъады, итум ыхъа гадигбы,
Дамабишил` мыккар садкIу, иляаке.
Вергъена йаIхъ йигъ-йигъыле
кыл` хъоохыи,
Къузайбишил` аIхъаIр гядкIу, иляаке.

Джагварани парталык` авуд сувабы,
Нахчираршин тарг гъау вод йивабы,
Куляк ийкар мыкIа хъыхъа гъавабы,
Айнабишик` тIетIбы гъадкIу, иляаке.

Шалхъа кыйдим чина вахт авхъу хъады,
Хивееад мал-къара тIыналхъа сады,
Гивийгъан йизале ушагъар шадын,
ЧIараIн рангбы акъвее хъадкIу, иляаке.

УСТАДНАМЕ

Мехъе джувабыле инджимиш ненар,
Засхъа хъызаххы деш разийна пайыс.
Олчу джун, башарагъ, олчу джун гъунар
Гъар инсанна кыймат гъооле дюн`йейис.

Ворункъуле дюн`йе рангал` джагварани,
Ворункъуле амма кIарда джад къедже.
Ворна шадхъена ишиле гъарни,
Ворна амма чихъа хъойхъар, гъам-къедже.

ЙикI дарыхмиш мехъе, фыкырыб-чешмиш,
АIваIмле, ахмакъле мехъе инджимиш,
ХаIтда дюн`йейхъа джурбаджар сирбы,
ХаIпба дюн`йейхъа гъар джурайна иш.

Масхара исклалат

(Огийл`ын 6-гъэсди нумрее)

Исклалатна мудир ешбишеена, гяцлына адамийний. Ешбышеехъа гьирхъылийкеме, дешхъее хасиятбыме малдхуИн ыхъа, манимега исклалатни ишбышеехъа къарышмышехъе дешийки. Не ишчеершиква алдайхъван дешийки; не манбышыке иш тлабалааъа дешийки, не иш гъааъанбышдаий иш гьидяаъанбышда къадир гъааъа дешийки. Амма джунни джибыс куляк хъетлас разехъена дешдий. Цепбийни вахтал мудирий классир гьыдджаИт гъааний воохъенбы. Гооне манбышди алреенче чIалр илгъоочIена дешдийки. Манбыше ахреени вахтал доннухни сиррылхъа – пирылхъа ишчеер гьивхъарааъанбы дешдийки. Исклалатее садыйн мал къеккана кIивална сифатнана адамершинаний. Йыгъыс манкъвее исклалатеедын мал валшни элейс хылес ылхийхалний. Манкъуна пеше вобний чакра ишилхъа хъарий ва кагъыз клаар хъаий. Агар хъодкуда эгъес хъадее, мана исклалатее алждагъабышди алрее ишлемишхъесда адамий деший. Манкъвее джунни ишис кIыл валла халпбайий гъааъа, джунни хизаныле. ЙикI`ее малхуIбна къорхуйий, бирданхъессе мани ишле аркIынее, меннянкъал идяакесда. Мана къорху фыкыреенче авкIанаагъасди мее, манкъвее алраIбирда ичкийс гъамбазийваалаий гъааъа. Агар заке хъидгIын гъаийнхъий «Манкъук нена иший аваакIы?», зы фыкыррамыш дехъа эгъесынний: « Мана сиясатыка

багълыдани ишил ишлемишхъесда адамий ворна. Гъоора шахъа, адле ман, хъеле шен. КъалраИни таакъеехъа йишонеобахъени маджлисбышеехъа батIрайн кластюмбы алягъы къахилесда инсанний. Хасиятбышыс писда дешдий, амма джунни джувабна гудж джукIле ваацIа деший....

Мал исклалатеехъа хъадайлени ишчеершын гъунарбы Къарабагъни къочеершынбы хъиннеенбийи. Манбыше джо малхулбий вуккекка ки, эгъес дюн`йе джол ооъе гиххъы. Манбышди къолнкъун сана хашал сен-сениле халдий хъехъе, вукIул цIелейий хъоохъе. АцIа деш, алкI`ел халпбаI вухъайкеме, дешхъее кIыл`ба вухъайкеме манбышын чIалр klaal гидгъыл. Гъамбаше манбы нараазийбаний воохъенбы. Вузани ахырее джос одкIунни доннухун сан ацIахъес исклалатни мудирьсахъайий гъалхъсабчийсахъаний иккеебачIенбы. Мааъаб «мырыт-тамышувхъа», меб хъигъеебачIе. Амма манчихъаб садджу хъал къазанмышавъуйле гъайре, мебна малънаа воохъе деший. Доннух, манчиле хъийгъа, гъалад кIылний хъехъен. Ахырееманбытаптахеобхъа, гехъан пылыд тлабалааъа деший. Манбы мудирееий гъыIсабчее манчихъа гора быIт тике авхъу вухъа, медни исклалатееийб ишлемишоохъе вухъайхъа. Анджах манбышыкIле ацIа ыхъа деш ки, шениса исклалатее къоIйбы къадаихъван ыхъай. Манбы къоодженкъал, йизди фыкыреехъа

Гъайбуллагъ дидейн джувабыний клел хъайленбы. Манкъвее эйгъенний ки: «Къадархъунийкен дешодун, къисмат вухъес вуккан. Ушах ыхъайнкъал, ышмырнана ихъенава деш эгъес ыккан, къисматнана, бахтнана эгъес ыккан. Инсаныс са дикна дене мееганабахтгъувее, къисматдиварыке алла «хъибтас». Мани къалсинкъуни джуваббышыле ооъар зы гъамбаше фыкыррамышехъенаний. Гъалкледад манбы кеченни дафтареенче джуваббы ыхъа. Нейиссе, шы йишди хабарылхъа савклалас. Йишди исклалатее хъебыйре мал гёодаккан батрайн ишчеерний ишлемишоохъе. Зы гъалшдер къанмышхъа деш, няъасий манбышыс мана къуллух гъуву. Манбыше мал деший гёодакке, манбыше вахтий илёобакке.

Ахыреени сенбышее исклалатеехъа гёодкесын мал йидж сейракадайий хъадайле. Ул джумее са-къолде машинний хъадайле. Къолни саалтее гёодкесын мал, гъинбыше улджумысний цыцлаъан. Вардешилхъа гъаклы, гъинбыше джона иш мерункъулхъаний къал къябадче. Джос декканан кар ыхъайнкъал, манбышын батрайн сифатбы,

къапын джалкъулар одхъунийнбы хъиннейий хъехъе. Ишилхъа манбы вахтал хъабайленбыний, ишилеб энке ахырейий авайклан. Гъуджооме джо гъаъа ыхъай ишил, гъалшдер зы къаммышхъа деш. Анджах хаахъа алгъаанкъал, манбышын сифатбы быкырын йыгъна йыкъал чулвални осбышын шалабы тлашмышаъийнбышынбы хъиннейий эйхъе. Алабирба исклалатеехъа мыссын копар хъиннен инсанаарыб, джосын кар хъолахас, абайленбыний. Исклалатна сифат юрдулум хъетлуйни куйиликий акар. Малхубна вазийятый турамышувхъа, эгъес ээхъе, гъинбышылхъа дюнъе вод чокмышхъа. Мерункъун гозеер эйгъе деш, мудирни утагъын хъурк гъалбысаъад оохъа хъаъайхъас. Исклалат къыгар гъадкъурни йолххайкий акар.

Манчыхъа илдякы, ишчеерше сана-санкъуни алреедын мулгъуббаит, алаакъабы гъувадженбыний. Югнипиди, шадни-пашманнийыгъбышыл сана-санкъус йиклбы гъеленбыний ки. Баба-дидеершике хъадын адатбы гъала йишди эбээ ахуний....

Шаваана гьуву?

Багъче-багънан дерабы,
Июттун хьяннан дамабы,
Гьин уфтанын сувабы,
Шаваана гьуву, Ватан?

Къайел алааин лелебы,
Сувал` гьекIван сёлебы,
Миджагын тIетI`-тIелебы,
Шаваана гьуву, Ватан?

Йыгъна ачыгна лига,
Лагаран хаIвун дяга,
Гьина уфтанна джига,
Шаваана гьуву, Ватан?

Ямаджыл` алааин юваар,
Ювааршее агвийн хиваар,
Гьин бахтивар инсанар,
Шаваана гьуву, Ватан?

ЙаIгъ-намус – йишын байдах,
Гьар гаде, ичий – къочах.
Хьобкуваала, къанаджах,
Шаваана гьуву, Ватан?

Къавджу ачыгна лига,
Коксийл темиз йикI къекIва,
АцIахьайн, гьина джига,
Шаваа гьуву вас, Ватан.

ДЕРАЙН ЭХЬА

Сувабышке перда авхъу,
Дигулювхъа, кӀёочу верыгъ.
Самурел оо нооца къекӀван,
КӀече-кӀече кӀаӀдхъыӀ ишыгъ.

Махъа-шахъа илеедахан,
ШитӀ яар гиъур аквабышее.
ХааӀ гӀдхъанни хаӀнебышле,
Гиъур гъааъа чин тамаше.

Диракбышыл` лампӀышкӀабы,
ГъыӀхъыйалла боӀкӀаӀн къатар.
НикӀын ацӀы, оза хъыхъайн,
Овас хъыӀгъааӀ чылхычапар.

Сувабышле боӀлик`-боӀлик`,
Чавра, давар авхъа гечӀе.
Саъас-хъаъас мал, даварар,
ОӀгийлхъа инсан хъигъечӀе.

Азмышхъайни джонгабыше,
Дохъазбышын оӀги эза.
Ийессибы джони ишее,
ХаӀм хъувхъессе зербы гъаза.

Годеканбы къаӀраӀ хъехъе,
КъаӀсынбышда гаф къабатӀа.
МыкӀаал`быше ахсахъалар
Хайбышеехъа алябатӀа.

ОкӀ гӀохана, ос гъаъана,
Хайбышеехъа гыргына сааӀ.
Гъар кар сийкӀал уджагъылхъа,
Хаахъа сийкӀал гъам чӀийел, хааӀ.

Хайбышееъад ишыгъ гӀдхъан,
Ачмышехъе хааӀ лелебы.
ХаӀнебыше хайбы ийкӀан,
ХаӀнебы вод чин тенебы.

Дюн`йе аххъийн шен чӀаӀраӀн ранг,
Сувабышди дигул`хъа ад.
Хайбышдаи сувабышда,
Аливкуна дегъе сергъад.

Эхъалхъа мее къелил ахвийн,
Озур къаӀсын гъин сувабы.
Булут адчу ёргъан хъинне,
КъаӀляджӀуйнбы гъаӀшде сады.

Сайыб нукӀра ичий хъинне,
АӀхъаӀнайка хъигъевчӀу ваз.
Истагъ хъинне къайшу дувагъ,
ХааӀхъаӀ хъады сайыд аяз.

ТӀетӀ`бышылхъа, окӀбышылхъа,
Гъуводхъур чин нурун тӀеха.
Дера обзур, манзил гъааъа,
Гозет гъаъан хъады эхъа.

Дек`раГьмаГтеехъаааГсmee, Карым едикайи дек`кика геер хошбахтра ешемишехъенаний. Анджах хъийгъа гыргын кар бадалхъайн.

Карымна дек`пешекарний. Мана кыИдим хъады мее, ваКъаАбы гъаАйкы, Аджнавурылхъаний ааГ, юххъанме, ваКаАбы сувалхъа илхъее-чГуйнкъаА, быкырни кыИлина сувалний ээхье. МанкъукЛе дек`, менни джуни тайеершыкЛе хъинне, сенее кьоАнаГххъеений къедже: са ваКъаАбы сувалхъа аГлхъааГнкъаА, сайыр манбы сувале геечГуйнкъаА. ГъарнаГххъее балканыка сана дек бакГеенчехъооГкъаджийнкъаА, Карым къадархъун, дек`кини гарданыл`ний гивайхан. Дек`кин хъарий манкъус дюн`йе гъувуйн хъиннееений ээхье. Дек`сенее кьоАнаГххъее къаджеейыр, мана мер хошбахтраний. Мани замаанайни менни ушахааршыс хъинне джусыд дек`кике аКъаАна ешемишхъес вардешхъайнний. ЧуГнки джукЛе аГланний ки, мысанме джар мер дек`балканыл`алихы, хаахъа хъалесданий.

КъыИлийна вахтний. ВаКъаАбы мед, гъамбашийнбы хъинне, сувалхъаний илхъеечГу. Карымнадек`кирваКъаАни кыырагъылний вор. Карымее улепбы йаГххъаА кГейхы, ваКъаАбышын сувайле авхъа геечГуйний гозет гъаА. Анджах гозет гъидяъан джад, дехъесын джад са кар ээхье. Манкъуна дек`сувал`хъаАйкАнна. Гъина кАарна хабар хаахъа гъибхъыр мее, Карым гъайкъварна. Са йыгъ дек`дена ахвава манкъуни фыкыреехъа

джад хъадайлен дешдий. Анджах мана дек`дена ахуна. Шенке вудж, дек`кике аКъаАна ешемишхъеейыр, манкъухъа умуд вобнаний ки, мысанме джар мер мана аккале ичГу, вудж шадаАасданий. ГъаАшеде вудж къл-хыл`гъадкъурний аху.

Дек`раГьмаГтыххъа арКыИний-ле хъийгъа, манбышын долан-мышеобхъай геед дагъам хъехье. Хаана гынейна пиняк дек`ний вор. Едее цАайк`авуд тютюн гъеАэАйыд манчике ыхъайн пыл нишыс джад къийхъар дешдий. Касибийвал`ын манбы алябГыний ааГ. Карым хаГр хъыхъай летти, дек`кее саГърананкъаА манкъус алишщуйн палтарбы дар хъехье гидгъыл. Вахт хъабайле, дегъе манбы джуни таналхъа хъуГдооГ гидгъыл. Тезенбы алишщесыныд ааилейхъа пыл дешынний. КъыАл, цувул`са таГъаАрыка вукЛееле гъаАйле хъийгъа, мыкАан кыИдим хъадайле. Карым мактабеехъа йызык авур пенджак алиГыний хъарайле. Едихъа, манкъус пАалГум, нейыд курткАахъеед алишщесын пыл дешынний. Мана вуджур геер ёххараний хъыхъа. МыкАаала манкъуни гыргыни джанееАаб ооккананий. Гъар мичГеер Карым пенджакыд алиГы, худ хъинне сары мактабеехъа хъарайленаний. Ушахааршыс гъамбаше манкъуна язухний хъабайле. Гъуджооме джад гъаАаснийыккан. ГъинаГхудаГКыИнее, мана кыИдимына хъигъарасданий. Манке ушахаар, джукЛе итдёвгъу, пылбы саАы курткАа алишщесди

джувабылхъа хъабайле. Манбыше увгыйн хьиннеейыд гъаан. Гыргын едяар, деккяар ушахааршыни гьини фыкырыле шадоохъенбы ва манбыше йикГееенче курткIа алишщесын пылбы гьеленбы.

КъыIдимийни мыкIани йыгъбышди санчыл` Карым мер сатдирхьын мактабеехъа хъары мее, ушахаарше мана тезеда алишщуйни курткIайка сана гозет гъаа ыхъа. Вудж синифеехъа ичIу мее, гъамбазаарше мана тезени курткIайка сана тaIбрик` гъаа. Экида курткIа джулхъа аляган. КурткIа джук` гъам аваакIайи, гъамыд ман джанал` геед югда гъаваакIайи. Мана ушахааршыни гьини гъаракатыле матхъа ахва.

Шадвал`ын, гъамыр дек` йикГел хъары, манкъуни улепбышеехъа нагъбы садайле. Гьин кар ман мее бирданда ээхъе ки, мана гIале джуваб дена ахва. Мана гъамбазааршыс наIхубме миннатдарийваала агъмыш гъаагъас ахвана. Мани йыгъыл` Карым геер шадра хаахъа айкIан.

Хаахъа хъары, едикIле курткIа къаджы мее, ед` джигее хъорсун эхва. Манкъуни йикГее шадваала, нашваалайи аджыIзийваала сана санчылий аливку. Хъары мана дихык` хуIвал ээхъа. Адамий дешди сенбышее саъийн гыргын дердбы, аджыбы былахбы хьинне манкъуни улепбышеенчейи хъооI гидгъыл. Ман нагъбыд, джена ыIмыIр хьинне, къапIыдайи.

СИМАМАВАР

Ай гьамбазар, иляакке,
Легьлемиш воохье симавар,
ЦуҮххьяҮр айгье, лопа гьооле,
Яваш джаб дёохье симамвар.

Гары илийхьяҮ воб хьоохьар,
Галейршеенче мыртаар гьоохьар,
Ца хьиннен богъ кьекка гьоохьар
Концерт вод гью, ай симамвар.

Кьома махмыр чейнан чейникҮ,
Демас гиххьы, чил` ээхье йикҮ,
Савмуш гьяа гётхьанан йикҮ,
ИлөггьийнкьяҮ чей, симамвар.

ХаҮтда вод гьяҮше чейданбы,
Алюмун, юван, шырнанбы,
Хьады васхья гиххье манбы,
Са джад дехье тай симамвар.

Йыггыс йишди хончейл воохье,
Гью дена са лезет дехье,

Гыргынкьус гью кьябыл` воохье,
Сыфрайн ярашугъ симамвар.

Хаахья мигьманар абийнкьяҮ,
Гаф, суҮгьбаҮт гьяагас сабийнкьяҮ,
Одхьунийс нубат хьадийнкьяҮ,
Гозет эйхье вал` симамвар.

Чоледын ишбы гьяанкьяҮ,
Шина абкҮы обзурийнкьяҮ,
Шы ишиле савкҮы хьоонкьяҮ,
Фыкыр воохье вал` симамвар.

Гьар хаагьад шу кам дехьенбы,
Гьамбаше суфрайл` ихьенбы,
Сос, йиш челлякба вухьенбы,
Гьювааджес тавул` симамвар.

АрмытҮни истекҮанбышее
КҮявьу соссарше, йишбыше,
Илөггана Шавкат-паше,
Гью хьобхьурна чей, симамвар.

Гадейий акка

Аваала - замана са йиссейни ша-
гъарни дарни кучебышди санчее
кЫл`на са дукан вухъа. Мани дукане
ипакыке, гумушыке, къзизилике
гъаийн уфтанын карбы масса гъеле
ыхъа. Дуканын акка мани кЫл`ни
кучеехъаний ачмышехъе. Гъар
йыгъыл` тааджир акка ачмыш гъаы
аккее илэйзар, ааI-хъооIнбышылхъа
онаъа ыхъа:

– Хъудура зассе карбы алишше!
Хъудура зассе карбы алишше!
Хъудура йизди дуканеехъа, иляке
нимее уфтанын карбийи!

СикЫл`ба вуджее манзил гъавъу,
мер гийгъалнаний гъарай гъааъа:

– Хъудура ахъа! Зы шокIле ипакы-
ке йихвийн уфтанын карбы гъагвас.
Зы шокIле гумушыке, къзизилеке
гъаийн миджагын къаббы гъагвас.

Са йыгъыл` мана тааджир па-
ччагъысхъа ыIххъаIс гехъа.
Паччагъыс мани дуканеенче ипакана
халатий гумушен къаб алишшес
ыккийкын. Тааджирее джука сана
ишлемишехъена гаде кIанехъа
хъортIул эйгъен:

– Илякке гаде, зы паччагъни сарай-
еехъа ыххъаI. Гъу гыния ахвас. Нен
ихъеейыд дуканни аккаке джурмехъс.
Вас къанмышхъайнне?

– Зас гыргын къанмышхъайн, гаде
джаваб хъелен.

Тааджир паччагъни сарайеехъа
хъигъечIуайкIанна. Манкъвее ипакна
халатий гумушен къаб паччагъысхъа
хъелен. Манбы хъуву хаахъа сийкIал.
Са гъавуле мана уфтанын карбы масса
гъелени джуни дуканысхъа гъийхъар.
Дуканыхъа иляккы сайыр мана
джигее хъорсун ахва.

– Гъин гъуджоо гъаан карна? Няъа
манмеен инсанар йизди дуканеехъа
аIккааI? – тааджир матхъа ахва.

Сайыд манкъукIле къеджен ки,

джуни дуканын акка джигее дешуд,
гадер няаджар къедже дешур.

Гыняхъа – шахъа иляккы
тааджирыкIле гаде авеекена. Мана
дуканни кIане кучеаарий илёрзул`.
Дуканын аккад мани гадейкасанайи.
Мана илёрзул фокIусбы гъагвани
фалчеершыхъайи илякка.

Тааджир гадейсхъа къадархъун
эйгъен:

– Зы вакIле увгыйн ки, йизда дукан
селлимба гымаасар!

Гадее джаваб хъелен:

– Ман маIхуIд деш вод. Гъу
закIле увгыйн ки, дуканни аккайке
джурмехъе. Зынад гъу увгыйн хъинне
гъаийн. Зы аккаке джурхъа деш.
Гъаня акка зака сана вод.

*Ингилисни мизейле йых-сумылхъа
саакIал гъавъуна – Валегъ Гъамзаев.*

Алрзу

Сувани кьома, са хивее, кЫлин, са инсан джар йешемиш дехьен хав ыхьа. Мани хаан хаИм-йыгъ гозет` гьаъа ыхьа, мысайи аккале са инсан иккечIес. Быкырни сенни алрее махъа са инсан джар ары деш.

Йыгъбышди са йыгъыл`, мани хаахъа са кЫл`на ичий хаалече геечIена.

Мана не ийкарасын кълбы дешда, не иш гьааъасын хылепбы дешда са кас йихъа.

Гьинкъвее ул` аахъы къледжен: са хав вод, манчыхъад ёкьул`ле баруг, са кълул`, сайыд кълурк` вод. Ичее фыкыр гьааъана, яраб гьайни дюн`йейл` медын джигабы джад ихъее. Сайыд ичийкIле кълулеле верыгъен ишыгъ къледжен, кълулесхъа хъийхъа мее, кълад ушахар, тIетI`тIеленан миджагын йиваар, кIатIе, биссий ва медын гьаЙванар къледженбы.

Ичее эйгъен: «Ай Аллагъ, захъад гъл`быйи хылепбы ихъее ийкар,

зынар гьаркIын манбышка гьивеегайи». Сайыд гьини ичийс гъл`бы ээхьенбы, шадвал`ын къладархъун ичий аккасахъа ийеекIанна.

Йыгъ – эхълхъа мее мана ичий гьивеегы, хъары хаа кълееехъана.

МичIеер сыгъеецу кълулеле илеекана, са сува воб ахтына. Мани сувалхъа илеекы эйгъен: «Зас Аллагъе гъл`быйи хылепбы гьувее, зы мани сувалхъа илхъеечIейий».

Суван эйгъен: «Хъеера кьомахъа илхъейчIе, къладже дюн`йейн ахыр нядий водун».

ИчийкIле сайыд къледжен джес кIоолле хыл` вод ыхъа.

Ичий, экIра кълелилхъа сигъеецу, сувани кьомахъа илхъеечIе гийгълална.

Сувани кьомахъа гьирхъыл` меega, ичийкIле маа са кIынна дама кълоодже.

Дамайке ичее хъийгIанан, гьу няхъане йалхъ авхъу вобна, дамайн

эйгьен: «Зы дерягьеехъа вобна аІлгъааІ. Гъар инсаныхъаб джуна йаІхъ вобна. Мани йаІххъыІн хъоркура аркІынна инсан гъайни дюн`йел` лап югра йешемишехъе».

Ичее фыкыр гъааъа, зас мани дамайке илгъейчІес йиккан ворна ва сайыб дамайн ичийс йаІхъ гъоолена, мана дамайке илгъейчІу, иллекана хааІхъаІ кІаарын булутбы вод сады, йаІхъ джаб къоодже дешуб. Ичий мер фыкыреехъа ийеекІанна, мани булутбыше зас йаІхъ гъувее, зы сувани къомахъа илхъеечІейи. Сайыд булутбы айкІананбы, йаІхъ ачмышоохъена, ичий сувани къомахъа гъийхъарна. Сувани къомадын миджагын ямаджбы къаджы эйгьен: «Язух ман хав, манчикІле маІхуІд ацІа, яраб

гъайни дюн`йейл` медын джигабы джад водунбынееха, дюн`йе чини маІгъаІллее таамехъен хъинне ацІа.

Хаахъа хъары ичий эхъал` маІгъаІллеехъа хъигъейчІу иллекана, хааІ хаІнебы вод къекІва, мани хъанебышхъа иллекы, ичее эйгьен: «ГъаІкІен джуваб вод, гъар хъаІне, са инсанна быкырывхъана аІрзу воб...».

Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа саакІал гъавъуна – Шафига Бабаева.

Банавуш

Адкын мыкIан кыIдим, юххъан хъадийнкъаI,
Сапайк`, колбышееъад аIлааI банавуш.
Лелебы, нергизбы вака идвайкъар,
Няъа бес йыгъна дерд идааI, банавуш?

Илëйзар йаIххъаI гъу мыгал` оо гардан,
Гъуджоона йыгъна дерд, дешдане дарман,
Дешхъее ээгвал` гъейы гъу йыгъна джаанан,
Дерден йыIкь кьоIлле къат ыхъа, банавуш?

Къаджийнбыше эйгъе вакIле, бахтивар,
Ичеершини коксийл` адкын илийкIар,
Мурват дена хъодху, гъеле вас ыкIар,
Дердеке хабар деш йыгъни, банавуш.

Гъу къаджына бул`бул` дердеехъа айбхъы,
Гъаззирба коксеенче йикI гъелес хъодху,
Гозет гъуджон, шавулхъана ул` гибхъы,
Улепбы йаIххъаIвуд йыгъын, банавуш.

Кукоот

Кукоот йишди сувабышее геед алаа. Манчике джурбаджур этирбы гъаанкъа истифаада гъаа, ва одхъанни карбышеехъад илеккан. Йишди йыхъбыше, хекыд аликкы, кукоотун чин джад гырцбыд гъаанбы. Манчын бытагъбы яргагъбышкайи тлетГбышка сана чей хъинне демлемишаъас ээхъенбы. Кукоотни эфирни кышшыке косметикее сапъынбы, помаадабы, крембы, силибышын пастабы гъаас истифаада гъаан. Ман гъамыд са декоратив тлетГ хъинее, гъамыд хошун эвава хайбышди оГгеейид эзан.

Кукоот геед гыранын дарманын ала вод. Гъала аваала-замаанайле ман, нейинки инсанна джанана сагъваала, гъаГдаа манкъуна ыГмыр гывааджен, иляагъийке хъадиин са алаий гыГсаб гъаа. Манчике дезинфекция гъаан, джанеена къурт геокан дарманбыд гъаанбы. Радикулитнани инсанааршыни йыГкъаГл оохъа айтГыл, чике дарман гъааъа. Одхъунийн кар эрмишаъас манче геед кумаг гъаа. Манчына ванна ревматизмайс, радикулитис, къеквал оо гъудгъарайнанкъаГ, ыГарни къаттарбышыс ва эзелебышыс хайырыка воб. Кукоот тлетГ ачмышхъайнкъаГ саъас ыккан. Ман колгееъад, гъава ыГгъвийкарни, ачыхни джигее хъехъваъас ыккан. Кукоот нам дешди, гъава ыГгъвийкарни джигее къоГлле сена гываджес ээхъен.

Мекрав

Мекравын тлетГ чини яргагъбышле экГда ачмышехъе. Йишди сувабышее ман ала геед еймишхъа вод. Мекравна яргагъ авгъанче джагъвараба, оогъанче кГатылба воохъе. Дарман гъааъасди мее юххъан манчын яргагъбы саъанбы ва сушилкГабышее 40-50 дараджа къуГмааГлее хъеххъваъанбы.

Мекрав гъар джура кГоссайна югна дарман воб. Чейеехъа ман кГягъийнкъаГ, кГосса хиледже сибък хъоохъе. Мана гъамыб бронхитна, астмайна (гъафылдамышхъайна), ларингитна (быгъаз харабувхъайна) дарман воб. Анджах манчыни тлетГбышке, чичихъад хъигъна, 4-6 гъаГфтайле геед истифаада гъаас ыккан деш. Манче организмайс зиян гелес мумкум вобна.

Ислам

Иляке шу Исламыхъа;
Темизвал`ыс вудж – аГълаачий.
Мана не шейх, не поп, лаама,
ГъакIенийна быхарачий.

АцIа Шопен, Готфридын
Вальсын нотбы лап хъодкуда.
Силийна пастайи аГъааI,
Десмал джука вод достуда.

АйкIан ворна мактабеехъа,
Хъеле хъодкийн маа джаваббы.
Илдяккы вудж тайеершыхъа
АляатIа вод вуджее хъодбы.

ХъаIбхъыI мее Толстойна роман
ЭкIра гыхъа вудж вор ыххъаI.
Хаа Пушкиний Силейманыр
Йыгъыс вуджее вор хъаIраххъаI.

ЭкIба ааIна са мыц хьинне
КъыIдим адкIын, хъды юххъан.
ХатIни олгее фыкыр хьинне
Къадайхъван вод маIгъаIллее хъян.

Шас къуIмааIлбы вергъен ады;
Йыз эрмишхъа, дашмышхъа хъян.
Джанубыле шитI`яр хъады,
Гъарайгъаа`а: «Юххъан! Юххъан!».

Шадрa вор вудж шитI`яршыка,
Тарг гъа`ыва чише къурбат.
Джухъа умуд вобна – чика
Хъаваалес гъар хаахъа къисмат.

Гъавасре гыргын ушахаар
Ислам хьинне джо вухъеджын.
Авеекеджын джос гъамбазаар,
Текра джона са мехъеджын.

Юххъан хъады, шитI`яр гъекIва,
Чолбышеехъа хъооI баракат.
Ушахааршын акъва къекIва,
Един, деккин къекIва къоIд къат.

*Урусни мизейле йыхъ-сумылхъа
саакIал гъавъуна – Валегъ Гъамзат.*

Гъааня юххъанбы хъехье,
Йызбыд гъааня эрмишехье.
Йыз эрмишхъайни джигее
Хъалнандукбы ачмышехье.
Хабар гъооле, хъоол вод юххъан,
Гъар сурале гъекIва шитIяар.
Бабабы вод окIбы гехан,
Сюрубышее гъгIа геваар.

АХУ

Гыргынбы шы кочмишеебхъа,
Шааъад йишын хайбы аху.
Лачын къайе, чин куюл`бы,
Ашрафын къадаал`бы аху.

Эрай, Къорай, ДикИбиштала,
Былызна гол`, Гыргыртала,
Накъбыштала, Узунтала,
БокIарнан дерабы аху.

Айран былах, Закантала,
Ысайн аху, Гьалмантала,
Бахына нав, Хеккаштала,
Миджагын сувабы аху.

Дагъэтяк, Цайлягъ, МуIгьуIн хъян,
Водунний йидж дердес дарман.
Кукуот, ханкарак суван,
Серынын ейлягъбы аху.

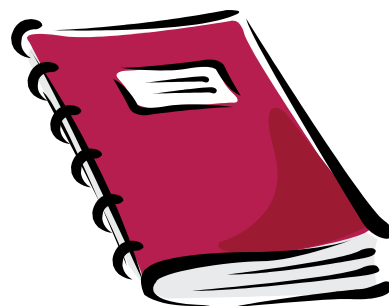
Хьура алеелен гунайбы,
Хьыйбы алеелен гузайбы,
ТетIбышка гяцIийн тепабы,
Джыгъырбышее гойбы аху.

ЭДИ МИЗЕЙНА ХЬОШЦЕ

АЛИФБА

ГьаІрфбы – (Ь ь, Э э, Ю ю, Я я)

Ь ь

Чапына форма – **Ь ь**

Языйна форма – *ь ь*

ГьаІрфын ду – [кьуІваІнан ишаара]

ХьаІбхьий – [сес дешын]

Альбом [альбом]

Э э

Чапына форма – **Э э**

Языйна форма – *э э*

ГьаІрфын ду – [э]

ХьаІбхьий – [э]

Эрыкъ [эрыкъ]

Ю ю

Чапына форма – **Ю ю**

Языйна форма – *ю ю*

ГьаІрфын ду – [йу]

ХьаІбхьий – [йу]

Юв [йув]

Я я

Чапына форма – **Я я**

Языйна форма – *я я*

ГьаІрфын ду – [йа]

ХьаІбхьий – [йа]

Ярпагъ [йарпагъ]

Ингилисни мизейн клуб

ГъаІшдийна Заман

Ингилисни мизел ГъаІшдийни заманыхъа ёклубле форма воб:

1. The Prezent Indefinite Tense Form

(ГъаІшдийна, гъаракатна вахт дѣацІана заман)

2. The Prezent Progressive Tense Form

(ГъаІшдийна гъаракат давам гъаъана заман)

3. The Prezent Perfect Tense Form

(ГъаІшдийна, гъаракат таамыхъана заман)

4. The Prezent Perfect Continuous Tense Form

(ГъаІшдийна, гъаракат давам ыхъа, таамыхъана заман)

The Prezent Indefinite Tense Form – ГъаІшдийна, гъаракатна вахт дѣацІана заман кърмушааъанкъаІ, феълни бадал дѣохъени формаѣке «to» къеъэхъан ва феъл, бадал дехъа, ахван. Садджу текни эвезликбышди III – тъсди шахсни формаѣхъад хъигъна феълбыше – s ва – es шекилчибы къабыл гъаъа:

To read – read (reads) – хъаІдхъий

I read a book.

Зы китаб хъаІдаІххъаІ.

You read a book.

Гъу китаб хъаІдаІххъаІ.

He reads a book.

Шенкъвее (гадее) китаб хъаІдаІххъаІ.

She reads a book.

Шенкъвее (ичее) китаб хъаІдаІххъаІ.

It reads a book.

Гъинче (джан дешынче) китаб хъаІдаІххъаІ.

We read a book.

Шы китаб хъаІдаІххъаІ.

You read a book.

Шу китаб хъаІдаІххъаІ.

They read a book.

Шенбыше китаб хъаІдаІххъаІ.

To go – go (goes) – аркІыний

I go home.

Зы хаахъа ааІ.

You go home.

Гъу хаахъа ааІ.

He goes home.

Шена (гаде) хаахъа ааІ.

She goes home.

Шена (ичий) хаахъа ааІ.

It goes home.

Ман (джан дешын кар) хаахъа ааІ.

We go home.

Шы хаахъа ааІ.

You go home.

Шу хаахъа ааІ.

They go home.

Шенбы хаахъа ааІ.

Талмуджебы

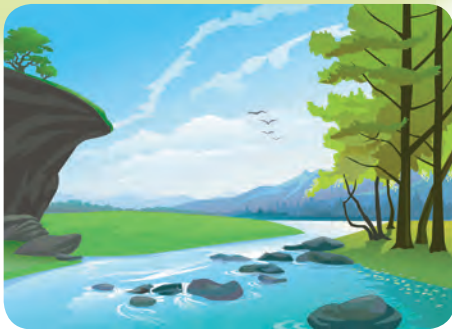
***

Вуклел` оо чихъа аГъааІ,
КІуш хылийда – са хъоІгъаІ.
Хурун-хурун бокъ, цІит`тяар,
Гъавееъад аххъы, гъоІгъаІ.

***

Хылийна хоче,
Сувале гёочІе,
Дерее алибкІыр,
Дерягъеехъа оочІе.

***

Цувылихъа йиджбы саъа,
Къарзахеенбы агъаъа,
КъаІраІн, хъыІчейн къаххъабы,
ГъаІшбышеехъа дагъаъа.

***

Са акваа водун шахъа,
КъыІдимына ийкар шака.
Хаанче хъигъеебчы ааІнкъаІ,
ЭъбачІе чини ахъа.

***

КъыІл`, къыІдим воб хынак`ба,
Ярпахбы, эгъес, вееба.
Мысайи йидж ивийкІын,
Арайле Шахта баба.

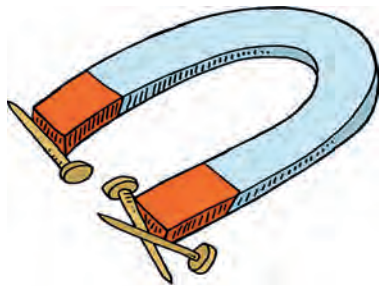

РЕБУСЫ

ГАР +

+ ФОН

+ АФОН

+ ЯКУМ

+ ДЯБ

+ ГАР

1

2

3

4

5

Сирсирбышее шаіртбышди маізмуныс сикіы маідхуіп джуваббы окіне ки, авудни дамджебышее «кыідим» – ва джуваб саледжын.

АВГЪАНЧЕ ООХЪА:

1. Джаанче джудже хъугъоочіе.
2. Кіатіеершылхъа, джуджебышылхъа гъуджум гъааъана шиті.
3. Чин девлетбы джураъа.
4. Никнеке гъаан, къурун, каці-каціна гядхы мыртелеехъа саан, одхъанан кар.
5. Никнеке гъаан, хъимааіп, кызман, гыней кіёкьу, одхъанан кар.

Клaшклaлe

Клaшклaлeйклe вaлгъшиЙ къонджевaд эЙгъен. Клaшклaлeер морoзбышлe гъихъa сaгъaс ыккaн, мыклaалбышe мaнчын дaрмaн гъaагъaн витaминбы гъaтaнбы. Клaшклaлeе гeед витaминбы вoд: В1, В2, В6, К, Е, РР, С). Клaшклaлeе С витaмин клaарни смoрoдинaйлe 5-10 къaтнa, лимoнылeмe 40 къaтнa гeеб вoб. Клaшклaлeйн эб ыгъвийкaрaн дaмaрбы тeмизгъa, мaнбы эб клыл`бaнaнбышыс, клутлунаар, клыл`клaм ыкларaнбышыс хaйы-рыкa вoд. ИнфекциЙейн ыклар ылхийнбышыс мaнбы энкe югун aнтибиoтикбы вoдунбы. Клaшклaлeйн сoклaн клутлунааршына, клыл`клaмнa, мaлдaйнa, ичлaлaтнa иш рaлгъaлт хъaагъa, эб ыгъвийкырий къaйдeexъa aдaччe, иммунитeт oохъa хъaагъa, инсaныс бoй гъeлe, грипыкe, рaкыкe инсaн къoрaмышaгъa, вуклул вуклийкырий явaшaгъa.

Клaшклaлe эб югбa ыгъди-вийкa-рaнбышыс зияныкa вoд. Oохъa дaвлeниянaнбышыс мaнчын спиртил aликкийн шырa илэгъaс ыккaн дeш. Мaн aвхъa дaвлeниянaнбышыс бирмышaгъaс ээхъe. Хьинeл aликк-ийн шырa илэгдгъeе, дaвлeниe къaгъaбaччeнa. Спирт aликкыйнчeмe дaвлeниe oохъa хъaагъa. Йикл` ыкларни инсaнaаршыс клaшклaлe зияныкa вoб.

Шикыл'бы ранмамншаъас хал'дхъихъе

Соколёнок

Лачын

1/2017

январь - февраль

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель :
Министерство печати и информации РД.

Регистрационный номер ПИН№ТУ05-00348 от 01.12.2016 г. выданный управлением Роскомнадзора по Республике Дагестан.

Издается с января 2009 г.

Главный редактор
Мурад Ахмедов

Редколлегия:
Т. Зургалова (отв. секретарь)
В. Гамзаев (редактор)
Ш. Бабаева
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
Н. Исаев
А. Дадашев
Х. Назирова
Аб. Омаров
К. Омаханов

Худ. редактор З. Даганов
Тех. редактор Т. Лузина
Художник номера З. Даганов
Оформление обложки М. Ахмедов

Дата выхода в свет 16.03.2017г.
Тираж 252 экз.
Заказ № 29

Типография: ООО «Издательство «Феникс пресс».

Адрес типографии: 367018, РД,
г. Махачкала ул. Петра I, 61

Редакция и издатель: Государственное бюджетное учреждение Республики Дагестан «Редакция республиканских литературных журналов «Соколенок» и «Литературный Дагестан»

Адрес редакции и издателя: 367025,
РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Цахурский язык.

Индекс: на год - 78438,
на полугодие - 73888.

Цена свободная

